©2014 DAZCo, *Danesh Afarand Zistagen Co., IRAN*
ISSN: 2228-5849 *Quarterly of Education Strategies in Medical Sciences 2014; 6(4): 229-234*

Relation of Hidden Curriculum Situation and Students Emotional Intelligence; Kashan University of Medical Sciences & Kashan University

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors
Taghva'ei Yazdeli Z.* *BSc,*
Yazdkhasti A.[1] *PhD,*
Rahimi H.[1] *PhD*

ABSTRACT

Aims Hidden curriculum refers to the emotional atmosphere and unwritten conditions of educational environment that have the greatest effect on the emotions and values of the learners. The purpose of this research was to study the relationship between hidden curriculum and its components and emotional intelligence.

Methods This descriptive-correlative study was performed on all 9927 students in Kashan University and -University of Medical Sciences in 2012-2013 academic year and 225 students were chosen by random sampling method proportional to size. The data were gathered, using two hidden curriculum and emotional intelligence questionnaires. Data analysis was done in inferential level by Pearson correlation, one sample-T, variance analysis and regression tests, using SPSS 18 statistical software

Results Mean score of hidden curriculum was 3.23±0.34 and of emotional intelligence was 3.64±0.41. There were positive and significant correlations between hidden curriculum, teaching method, evaluation method, space and regulation components with emotional intelligence. Only teaching method component was able to predict emotional intelligence. There was no significant difference between students' views about hidden curriculum situation and emotional intelligence in terms of gender, field of study, university, academic level and entry year.

Conclusion Hidden curriculum situation can affect the students' emotional intelligence and Kashan University and -University of Medical Sciences are in a higher than average level concerning the status of the hidden curriculum and students of the two universities are in a higher than average level concerning emotional intelligence.

Keywords Hidden Curriculum; Emotional Intelligence; Learning; Students; Universities

*Educational Sciences Department, Human Sciences Faculty, Kashan University, Kashan, Iran
[1]Educational Sciences Department, Human Sciences Faculty, Kashan University, Kashan, Iran

Correspondence
Address: Human Sciences Faculty, University of Kashan, Ghotb-e Ravandi Blvd., Kashan, Iran
Phone: +983615554604
Fax: +983615912777
taghvaei.y@gmail.com

Article History
Received: May 27, 2013
Accepted: August 24, 2013
ePublished: December 15, 2013

CITATION LINKS

[1] Universal curriculum ... [2] Survey of the hidden ... [3] Survey of unintended consequences ... [4] Contexts of curriculum. [5] The hidden curriculum: What ... [6] Identification of citizenship ... [7] An investigation of the performance ... [8] Impact leadership role of educational ... [9] View to teacher and hidden ... [10] Explanation of the impact of hidden ... [11] What is the schools'... [12] Survey of the emotional intelligence role ... [13] Emotional intelligence relationship ... [14] Developing emotional intelligence ... [15] Curriculum planning and emotional ... [16] The Emotional Quotient Inventory ... [17] Emotional intelligence. [18] Emotional intelligence in the ... [19] Survey of hidden curriculum ... [20] Curriculum planning for better teaching ... [21] Curriculum planning ... [22] Hidden curriculum; Emphasis on social ... [23] Survey of the situation of hidden ... [24] The hidden curriculum: What ... [25] Emotional intelligence: Management ... [26] Survey of student's experiences of ... [27] The hidden curriculum: Research... [28] Survey of the hidden curriculum role ... [29] Survey of relation between the hidden curriculum ... [30] Survey of hidden effects of ... [31] Hidden curriculum in globalization and ... [32] The role of curriculum components ... [33] The role of hidden curricula on ... [34] First school learning environments: ... [35] The moral construction of the good ... [36] Survey of the emotional... [37] Recognizing of emotional... [38] Survey of emotional intelligence relationship with ....

ارتباط وضعیت برنامه درسی پنهان و میزان هوش هیجانی دانشجویان؛ دانشگاه علوم پزشکی کاشان و دانشگاه کاشان

زهرا تقوایی یزدلی* BSc
گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
علی یزدخواستی PhD
گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
حمید رحیمی PhD
گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران

چکیده

اهداف: برنامه درسی پنهان به جو عاطفی و شرایط نانوشته محیط آموزشی اشاره دارد که دارای بیشترین اثر بر ارزش‌ها و عواطف مخاطبان یادگیری است. هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه برنامه درسی پنهان و مولفه‌های آن با هوش هیجانی بود.

روش‌ها: این پژوهش توصیفی- همبستگی در کلیه ۹۹۲۷ دانشجوی دانشگاه‌های علوم پزشکی کاشان و کاشان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ انجام شد و ۲۲۵ نفر با روش تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شدند. از دو پرسش‌نامه برنامه درسی پنهان و هوش هیجانی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح استنباطی با آزمون‌های همبستگی پیرسون، T تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس و رگرسیون با استفاده از نرم افزار SPSS 18 انجام شد.

یافته‌ها: میانگین امتیاز برنامه درسی پنهان ۳/۲۳±۰/۳۴ و میانگین امتیاز هوش هیجانی ۳/۶۴±۰/۴۱ بود. همبستگی برنامه درسی پنهان، مولفه روش تدریس، مولفه روش ارزشیابی، مولفه فضای کالبدی و مولفه قوانین و مقررات با هوش هیجانی مثبت و معنی‌دار بود. تنها مولفه روش تدریس توانست هوش هیجانی را پیش‌بینی کند. بین دیدگاه دانشجویان در مورد وضعیت برنامه درسی پنهان و همچنین هوش هیجانی آنها بر حسب جنسیت، رشته تحصیلی، دانشگاه محل تحصیل، مقطع تحصیلی و سال ورود تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: وضعیت برنامه درسی پنهان قابلیت تاثیر بر هوش هیجانی دانشجویان را دارد و دانشگاه‌های علوم پزشکی کاشان و کاشان از نظر وضعیت برنامه درسی پنهان و دانشجویان این دو دانشگاه از نظر هوش هیجانی در حد بالاتر از متوسط قرار دارند.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی پنهان، هوش هیجانی، یادگیری، دانشجویان، دانشگاه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۰۷
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۶/۰۲
* نویسنده مسئول: taghvaei.y@gmail.com

مقدمه

برنامه‌های درسی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق اهداف و رسالت‌های کلی آموزش عالی هستند و باید با پاسخگویی به شرایط و دغدغه‌های فعلی و آینده جامعه، نقش سازنده‌ای در راستای حل مسایل و رشد فراگیران ایفا نمایند [۱]. برنامه درسی به منزله ظرفیتی با کارکردهای چندگانه، همه رویدادهای آموزشی آشکار و پنهان را در خود جای می‌دهد [۲]. برنامه درسی آشکار در قالب سندی مکتوب و مدون برای تصمیم‌گیری در مورد اهداف، محتوی، روش‌های تدریس و ارزشیابی، به سازماندهی فرآیند یاددهی- یادگیری می‌پردازد، اما مجموعه یادگیری‌ها و تجاربی که فراگیران در نظام آموزشی کسب می‌کنند، محدود به برنامه درسی آشکار نیست و عوامل دیگری به‌طور اجتناب‌ناپذیر در کنار برنامه‌های درسی رسمی وجود دارد که در بسیاری از جنبه‌ها حتی به‌طور پایدارتر و نافذتر، در شکل‌گیری تجارب دانشجویان نقش دارد [۳]. این برون‌دادهای یادگیری پیش‌بینی‌نشده، برنامه درسی پنهان نامیده می‌شوند [۴]. برنامه درسی پنهان، از دیدگاه *ردیش*، ارزش‌های ضمنی، رفتارها و هنجارهایی است که در نظام آموزشی وجود دارد اما به صراحت در اسناد رسمی مکتوب، بیان نشده است [۵]. *اسکلتون* برنامه درسی پنهان را مجموعه‌ای از پیام‌های مربوط به دانش، ارزش‌ها و هنجارهای رفتاری و نگرش‌هایی می‌داند که یادگیرنده در طول فرآیندهای آموزشی به‌طور ضمنی تجربه می‌کند. ساختار نظام آموزشی، محیط فیزیکی و روانی آن، مقررات واحد آموزشی، تعامل‌های استاد- دانشجو و دانشجو- دانشجو، سیستم پاداش‌دهی و تجهیزات و وسایل مورد استفاده واحد آموزشی، برخی از مولفه‌های آشکار برنامه درسی پنهان هستند [۶].

برنامه درسی پنهان به جو عاطفی و شرایطی نانوشته محیط آموزشی اشاره دارد که دارای بیشترین اثر بر ارزش‌ها و عواطف مخاطبان یادگیری است [۷، ۸] و چه بسا توجه‌نکردن به آن، آسیب‌های تربیتی جبران‌ناپذیری را به فراگیران وارد کند [۹]. اهمیت بررسی آثار برنامه درسی پنهان به دلیل ماندگاری و پایداری یادگیری‌هایی است که ایجاد می‌کند. اتفاقات برنامه‌ریزی-، طلب- و اراده‌نشده، چون از طریق حضور فراگیران در بطن و متن موقعیت‌های تربیتی و دریافت پیام‌های مختلف موجود در این موقعیت‌ها رخ می‌دهد، دریافت و درونی می‌شود و عواطف آنها را درگیر می‌سازد [۱۰]. *آسبروکس* بهترین شکل برنامه درسی پنهان را در پرورش کنجکاوی عقلانی و رشد عاطفی خلاصه می‌نماید که فرصت‌هایی را برای کشف علایق و توسعه قابلیت‌های جدید فراهم می‌آورد [۱۱]. صاحب‌نظرانی که به بُعد اجتماعی برنامه درسی پنهان توجه دارند، معتقدند که احساسات، باورها و رفتارهای یادگیرنده از ویژگی‌هایی هستند که تحت تاثیر برنامه درسی پنهان قرار می‌گیرند [۱۰]. بدین ترتیب برنامه درسی پنهان، فراتر از مباحث جامعه‌شناختی به‌منظور تحت تاثیر قراردادن خودمفهومی‌های فراگیران گام برمی‌دارد [۳]. در همین راستا، *فیلیپ جکسون* به عنوان اولین نظریه‌پرداز برنامه درسی پنهان با تایید وجود ارتباط بین این برنامه و مهارت‌های فردی و بین فردی، یا به عبارتی هوش هیجانی فراگیران، معتقد است که این برنامه بر مهارت‌های

خاصی در فراگیران مانند آرامش و انضباط، خویشتنداری، تلاش برای انجام کامل وظایف و رفتار مودبانه تاکید می‌ورزد [۶]. توجه به هیجان‌ها و کاربرد مناسب آنها در روابط انسانی، درک احوال خود و دیگران، خویشتنداری و تسلط بر خواسته‌های آنی، همدلی با دیگران و استفاده مثبت از هیجان‌ها و شناخت آنها، مهارت‌هایی است که در قالب مفهوم هوش هیجانی معنا می‌یابد [۱۲].

هوش هیجانی به معنای توانایی اداره مطلوب خلق و خوی و وضع روانی و کنترل تکانش‌ها، در هنگام شکست ناشی از دست‌نیافتن به هدف، در شخص اندیشه و امید ایجاد می‌کند [۱۳]. در تعریف *بویاکزیس* منظور از هوش هیجانی، توانایی مهارکردن تمایلات عاطفی و هیجانی خود، درک خصوصی‌ترین احساسات دیگران، رفتار آرام و سنجیده در روابط انسانی با دیگران، خویشتنداری، شور، اشتیاق و پشتکار است [۱۴] و از نظر *فریدمن* به معنای شناخت، فهم و انتخاب چگونگی احساس، تفکر و عمل در هر فرد است [۱۵]. عوامل تشکیل‌دهنده هوش هیجانی از دیدگاه *بار- ان* ۱- هوش هیجانی درون‌فردی (آگاهی، جرات‌ورزی، حرمت نفس، خودشکوفایی، استقلال)؛ ۲- هوش هیجانی بین فردی (همدلی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، روابط بین فردی)؛ ۳- توانایی سازگاری (حل مساله، واقعیت‌آزمایی)؛ ۴- مدیریت استرس (تحمل استرس، کنترل تکانه) و ۵-خلق و خوی عمومی (شادکامی، خوش‌بینی) هستند [۱۶].

هر یادگیرنده برای کسب موفقیت ابتدا باید احساسات و هیجانات خود را بشناسد و تحت کنترل خود درآورد. به علاوه، باید احساسات و هیجانات دیگران را بشناسد و بسنجد و بر آنها تاثیر بگذارد و از این مجموعه شرایطی را به‌دست آورد که بتواند به بهترین وجه ممکن از فرصت‌های یادگیری فراهم‌شده استفاده کند. این توانمندی که آن را سواد عاطفی می‌نامند [۱۵]، از مجموعه‌ای از مهارت‌ها تشکیل می‌شود که بیشتر آنها از طریق آموزش، قابل یادگیری و تقویت هستند [۱۷]. یادگیری هیجانی و اجتماعی، قطعه گمشده‌ای از رسالت نظام‌های آموزشی است [۱۸]. آنچه حایز اهمیت است لزوم ارتباط این نظام‌ها با عرصه‌های مختلف زندگی است و عملکرد ضعیف دانشجویان در عرصه‌هایی مانند ابراز عواطف، مدیریت و تنظیم عواطف و مانند آنها نشانگر رشد تک‌بُعدی افراد و عقب‌ماندن از ابعاد زندگی روزمره است. توسعه، پیشرفت و بالندگی هر جامعه به سلامت و آگاهی افراد انسانی و شهروندان آن جامعه بستگی دارد که بخش اعظم این شهروندان آگاه، محصول نظام آموزشی هستند و زمانی تحت تاثیر برنامه درسی، به‌ویژه برنامه درسی پنهان، قرار داشته‌اند [۱۹]. برنامه درسی پنهان تعیین‌کننده احساس ارزش و عزت نفس همه مشارکت‌کنندگان در امر آموزش است و بیش از برنامه درسی رسمی در سازگاری دانشجویان و استادان نقش دارد [۲۰، ۲۱]، چراکه فراگیران و مربیان می‌آموزند که هنجارهای اجتماعی یا اصول رفتاری نانوشته و قصدنشده‌ای را که از عملکرد ارکان آموزشی و تربیتی محیط اجتماعی آموزشگاه دریافت داشته‌اند را بپذیرند و براساس آن عمل کنند [۲۲].

تحقیقات انجام‌شده در زمینه برنامه درسی پنهان و مبانی نظری آن موید آنست که ارتباط وضعیت مطلوب یا نامطلوب برنامه درسی پنهان با متغیرهای گوناگون اعم از عواطف، بازده‌های عاطفی یادگیری، خودکنترلی و رفتارهای انضباطی دانشجویان معنی‌دار است [۲، ۱۰، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰]. با توجه به اینکه برنامه درسی پنهان و ابعاد آن نقش قابل ملاحظه‌ای در افزایش یا کاهش هوش هیجانی دانشجویان ایفا می‌کند و پژوهشی در این زمینه یافت نشد، پژوهشگر با توجه به احتمال پایداربودن تاثیرات مثبت و منفی برنامه درسی پنهان یا به عبارتی جعبه سیاه آموزشی در دانشجویان از یک سو و قابلیت یادگیری هوش هیجانی از الگوهای مستتر درون‌دانشگاهی از سوی دیگر، به بررسی رابطه برنامه درسی پنهان و مولفه‌های آن با میزان هوش هیجانی دانشجویان پرداخت.

روش‌ها

این پژوهش توصیفی- همبستگی در کلیه ۹۹۲۷ دانشجوی دانشگاه‌های علوم پزشکی کاشان و کاشان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ انجام شد. تعداد نمونه پس از انجام مطالعه مقدماتی در ۳۰ نفر از دانشجویان براساس فرمول کوکران ۲۲۵ نفر محاسبه و با روش تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شد.

از دو پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. پرسش‌نامه استاندارد برنامه درسی پنهان شامل ۳۶ سئوال بسته‌پاسخ با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از "کاملاً مخالفم" (۱ امتیاز) تا "کاملاً موافقم" (۵ امتیاز) است که در قالب ۶ مولفه روش تدریس، روش ارزشیابی، تعاملات استاد و دانشجو، فضای کالبدی، قوانین و مقررات و تفکر انتقادی) طراحی شده است [۲۳، ۲۴]. پرسش‌نامه محقق‌ساخته هوش هیجانی که تا حدود زیادی برگرفته از پرسش‌نامه *بار- ان* (EQ-I) است، شامل ۳۵ سئوال بسته‌پاسخ با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از "کاملاً مخالفم" (۱ امتیاز) تا "کاملاً موافقم" (۵ امتیاز) است [۲۵]. به‌منظور تعیین روایی صوری و محتوایی، هر ۲ پرسش‌نامه در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان قرار گرفت و بعد از دریافت نظرات آنان اصلاحات ضروری در پرسش‌نامه‌ها انجام شد. پایایی پرسش‌نامه برنامه درسی پنهان در مجموع ۶ مولفه ۰/۸۶ (کمترین مولفه ۰/۷۰ و بیشترین مولفه ۰/۹۱) و پرسش‌نامه هوش هیجانی ۰/۸۷ به روش آلفای کرونباخ برآورد شد.

پس از صدور مجوز اجرای طرح از طرف مسئولان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان، از تمامی شرکت‌کنندگان رضایت اجرای طرح اخذ و به ایشان اطمینان داده شد که پرسش‌نامه‌ها بدون نام و نتایج محرمانه است و در انتها به آنان اعلام خواهد شد. مدت‌زمان مناسبی برای پُرکردن پرسش‌نامه طرح در نظر گرفته شد.

محقق با دادن این توضیحات، پرسش‌نامه‌ها را توزیع و بلافاصله بعد از تکمیل، جمع‌آوری نمود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح استنباطی با آزمون‌های همبستگی پیرسون (رابطه بین متغیر برنامه درسی پنهان و هوش هیجانی)، T تک‌نمونه‌ای (جهت مقایسه وضعیت برنامه درسی پنهان دانشگاه ها و وضعیت هوش هیجانی آنها)، تحلیل واریانس (ارتباط دیدگاه دانشجویان و شاخص‌های جمعیت‌شناختی) و رگرسیون (پیش بینی هوش هیجانی از روی مولفه های برنامه درسی پنهان) با استفاده از نرم افزار SPSS 18 انجام شد.

نتایج

۱۷۰ دانشجو از مجموع نمونه‌ها دختر و ۱۶۹ دانشجو از دانشگاه کاشان بودند. ۶۸ نفر دانشجوی علوم انسانی، ۵۹ نفر علوم پایه، ۵۶ نفر پزشکی و ۴۲ نفر فنی- مهندسی بودند. ۱۹۹ دانشجو در مقطع کارشناسی و بقیه در مقاطع بالاتر مشغول به تحصیل بودند. ۶۳ دانشجو ورودی سال اول، ۴۴ دانشجو سال دوم، ۵۴ دانشجو سال سوم، ۶۲ دانشجو سال چهارم و ۲ دانشجو سال پنجم بودند. بین دیدگاه دانشجویان در مورد وضعیت برنامه درسی پنهان و همچنین هوش هیجانی آنها بر حسب جنسیت، رشته تحصیلی، دانشگاه محل تحصیل، مقطع تحصیلی و سال ورود تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد.

میانگین امتیاز برنامه درسی پنهان ۳/۲۳±۰/۳۴ و میانگین امتیاز هوش هیجانی ۳/۶۴±۰/۴۱ و هر دو بالاتر از حد متوسط بود.

همبستگی برنامه درسی پنهان و هوش هیجانی دانشجویان مثبت و معنی‌دار (r=۰/۲۳۷؛ p=۰/۰۰۰۱) بود. همبستگی روش تدریس (r=۰/۲۱۲؛ p=۰/۰۰۱)، روش ارزشیابی (r=۰/۱۷۹؛ p=۰/۰۰۷)، فضای کالبدی (r=۰/۱۷۲؛ p=۰/۰۱) و قوانین و مقررات (r=۰/۱۶۰؛ p=۰/۰۱۷) با هوش هیجانی مثبت و معنی‌دار بود. براساس نتایج رگرسیون گام‌به‌گام، از میان مولفه‌های برنامه درسی پنهان فقط روش تدریس توانست که هوش هیجانی را پیش‌بینی کند (t=۲/۲۸۸؛ p=۰/۰۲۳).

بحث

رابطه بین وضعیت برنامه درسی پنهان و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار بود که بر این اساس دانشجویانی که در معرض برنامه‌درسی پنهان مطلوب‌تری هستند، هوش هیجانی بالاتری دارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های مشابه همخوانی دارد [۲، ۱۰، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰]. برنامه درسی پنهان موید آنست که چه چیزی شالوده احساس فراگیران در مورد خودشان را تشکیل می‌دهد. یکی از وجوه و ابعاد خودمفهومی‌های متاثر از برنامه درسی پنهان مثبت یا منفی، هوش هیجانی است که به دلیل بُعد اکتسابی آن، به‌راحتی قابل یادگیری، تکامل، بهبود و اصلاح است.

رابطه بین وضعیت روش تدریس و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار بود؛ یعنی وضعیت روش تدریس اساتید با هوش هیجانی دانشجویان مرتبط است که این یافته با نتایج پژوهش‌های مشابه همسو است [۱۰، ۲۹، ۳۰، ۳۱]. روش تدریس مدرسان می‌تواند روحیه انفعال و ناامیدی را در دانشجویان ایجاد نماید. استاد به عنوان تسهیل‌کننده فرآیند آموزش و رشد ویژگی‌های شناختی، عاطفی و رفتاری دانشجویان، باید در انتخاب شیوه‌های تدریس به اثرات تربیتی و اجتماعی آن نیز توجه داشته باشد. با به‌کارگیری روش‌های آموزشی فعال می‌توان زمینه افزایش هوش هیجانی دانشجویان، توسعه مهارت‌های فردی و اجتماعی و کاهش انزوا و انفعال آنها را در جهت ارتقا و سلامت جامعه فراهم ساخت.

رابطه بین وضعیت روش ارزشیابی و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار بود؛ یعنی اثرات پنهان روش‌های ارزشیابی با هوش هیجانی دانشجویان ارتباط دارد که این یافته با نتایج پژوهش‌های مشابه همخوانی دارد [۱۰، ۲۹، ۳۲]. انجام ارزشیابی تراکمی منجر به عدم تلاش مستمر دانشجویان، کاهش اعتماد به نفس و امید به موفقیت در آنها می‌شود. شیوه‌های ارزشیابی، قابلیت تشدید فشارهای روانی، اضطراب و بروز رفتارهای تکانشی و افزایش تنش در دانشجویان را داراست و هوش هیجانی آنها را که اعم از موارد مذکور است، تحت تاثیر قرار می‌دهد.

رابطه بین وضعیت تعاملات استاد و دانشجو و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار نبود که این یافته با نتایج پژوهش‌های مشابه همخوانی ندارد [۱۰، ۲۸، ۲۹، ۳۰]. شاید بتوان این اختلاف را این گونه تبیین نمود که با توجه به یافته پژوهش *یوکسل* [۳۳]، مقاومت در برابر برنامه درسی پنهان و نقش اراده و آگاهی دانشجویان در این زمینه تا حدودی تاثیرگذار بوده است. دانشجویان براساس رفتارهایی که مشاهده می‌کنند دست به انتخاب می‌زنند و از رفتارهای نادرست اساتید درس گرفته و به پذیرش یا رد آنها با توجه به علایق، استعدادها و نیازهای خویش می‌پردازند.

رابطه بین وضعیت فضای کالبدی و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار بود؛ یعنی ساختار فیزیکی دانشگاه با هوش هیجانی دانشجویان ارتباط دارد که این یافته با نتایج پژوهش‌های مشابه همسوست [۲، ۱۰، ۲۸، ۲۹، ۳۴]. محیط ظاهری مدارس در رشد توانمندی و مهارت‌های دانش‌آموزان موثر است. فضای کالبدی مناسب می‌تواند باعث ایجاد احساسات مثبت در دانشجویان شود. فضاهای آموزشی خشک و راکدی که فاقد هرگونه روح و الهام‌بخشی و نیز جذابیت‌های بصری است، ضمن اینکه تصور موجوداتی با ذهن خالی و منفعل را به دانشجویان القا می‌کند، نمی‌تواند بسترهای محیطی لازم را برای

بروز و رشد عواطف، هیجانات و احساسات دانشجویان در جهت افزایش هوش هیجانی آنان فراهم آورد.

رابطه بین وضعیت قوانین و مقررات و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار بود؛ یعنی اجرای درست قوانین و مقررات با هوش هیجانی دانشجویان ارتباط دارد که این یافته با پژوهش‌های مشابه همسوست [۲۹، ۳۵]. اجرای درست قوانین و مقررات باعث افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. نوع برخورد کارکنان دانشگاه با دانشجویان، مشارکت یا عدم مشارکت فراگیران درباره زمانبندی کلاس‌ها و برنامه‌های دانشگاه و همچنین نحوه برخورد با بی‌قانونی‌های دانشجویان همگی تاثیر غیرقابل انکاری در باور دانشجویان در قبال توانمندی و مهارت‌هایشان دارد. با بازنگری در قوانین دانشگاه، کاهش تمرکز در تصمیم‌گیری‌ها و درنظرگرفتن علایق دانشجویان در وضع مقررات می‌توان نگرش مثبت، اعتماد به نفس و به تبع آن هوش هیجانی آنها را افزایش داد.

رابطه بین وضعیت تفکر انتقادی و هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان معنی‌دار نبود که می‌تواند به دلیل تفاوت ماهیت سئوالات وضعیت تفکر انتقادی در دانشگاه و پرسش‌نامه هوش هیجانی باشد. سئوالات تفکر انتقادی، نحوه برخورد دانشگاه با انتقادات و پیشنهادات دانشجویان و میزان فراهم‌آوری فرصت‌های رشد تفکر انتقادی و پرسش‌نامه هوش هیجانی، نظر دانشجو نسبت به مهارت‌های عاطفی خویش از جمله مهارت حل مساله را می‌سنجد. در واقع آنچه که انتظار می‌رود، زمینه‌سازی فرصت‌هایی برای دانشجویان در جهت کشف حقایق از طریق نقد، مباحثه، طرح مساله و تعاملات اجتماعی که خود از مهارت‌های هوش هیجانی محسوب می‌شوند، است.

وضعیت برنامه درسی پنهان و همچنین میزان هوش هیجانی دانشجویان بالاتر از حد متوسط بود؛ یعنی اثرات مثبت برنامه درسی پنهان در جامعه آماری مورد مطالعه بیش از اثرات منفی آن است. توجه به مواردی همچون مشارکت‌دادن دانشجویان در فرآیند تدریس، توجه به فعالیت‌های دانشجو در طول ترم به عنوان بخشی از ارزشیابی و فضای کالبدی مناسب در این زمینه اثرگذار بوده است. هوش هیجانی بالاتر از متوسط با یافته‌های پژوهش *چینی‌پرداز* و همکاران [۳۶] ناهمسو است.

بین وضعیت برنامه درسی پنهان دانشگاه از دیدگاه دانشجویان برحسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (جنسیت، رشته تحصیلی، نوع دانشگاه، مقطع تحصیلی، سال ورود) تفاوت معنی‌دار وجود نداشت. به عبارتی دانشجویان با جنسیت‌های مختلف، رشته تحصیلی متفاوت، دانشگاه محل تحصیل مختلف، مقطع تحصیلی گوناگون و سال‌های مختلف ورود، نسبت به وضعیت درسی پنهان نگرش یکسان دارند. این یافته با نتایج پژوهش *امینی* و همکاران [۲۹] همسوست. بین هوش هیجانی دانشجویان بر حسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (جنسیت، رشته تحصیلی، نوع دانشگاه، مقطع تحصیلی، سال ورود) تفاوت معنی‌دار وجود نداشت که این یافته با نتایج پژوهش *امینی* و همکاران [۳۷] همسوست، ولی با یافته‌های پژوهش *خسروجردی* و *خانزاده* [۳۸] همخوانی ندارد.

پیشنهاد می‌شود که اساتید به دیدگاه‌ها و سئوال‌های دانشجویان توجه نمایند و زمینه بروز توانمندی‌های ایشان را از طریق کاربرد روش‌های تدریس فعال و پرهیز از انتقال صرف اطلاعات در جهت ارتقای جایگاه عواطف و هیجانات و نقش و کارکرد مهم آن در کنش‌های مختلف ذهنی و عقلانی فراگیران فراهم نمایند؛ به فعالیت‌های دانشجویان در طول ترم تحصیلی به‌عنوان بخشی از ارزشیابی توجه و از روش‌های ارزشیابی فرآیندی و متکثر در قالب نگارش مقاله‌ها و تولیدات ویژه دانشجویان مطابق با توانمندی‌ها و علایق ایشان استفاده شود و بر نمره پایانی و سنجش شخصیت دانشجویان با این ملاک تکید نشود؛ اساتید از طریق دوره‌های آموزشی به‌منظور ایجاد تصوری صحیح از نقش و مسئولیت خویش که فراتر از انتقال و آموزش دانش و مهارت‌های شناختی است آگاه شوند و در مورد تاثیرشان در رشد و تربیت احساسی و عاطفی دانشجویان و تلاش برای حصول این مهم به باور برسند؛ به جنبه‌های زیبایی‌شناختی و هنری کلاس‌های درس و فضای کلی دانشگاه، تغییر چیدمان صندلی‌ها و کم‌کردن ظرفیت تعداد دانشجویان در کلاس توجه شود که می‌تواند فعالیت‌هایی در جهت ایجاد محیطی پذیرا، دوست‌داشتنی و انگیزشی برای توجه به مهارت‌های هیجانی باشد؛ حقوق دانشجویان درنظرگرفته شود و از تمرکز در تدوین و اجرای قوانین و مقررات و جنبه‌های خشک و سلبی قوانین کاسته و تلاش شود که انگیزه دانشجویان از طریق وضع قوانین متناسب با نیاز دانشجو و واقعیت‌های آموزشی آفزایش یابد؛ و جلسات نقد دیدگاه‌ها و تقویت روحیه پرسشگری برگزار شده و زمینه‌های فکری و عملی لازم برای رشد قضاوت صحیح و رفتار سنجیده دانشجویان به‌منظور جلوگیری از واکنش‌های هیجانی نامناسب و افراطی فراهم شود.

از مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش آن است که نتایج فقط در چارچوب ابعاد درنظرگرفته‌شده برای برنامه درسی پنهان و هوش هیجانی قابل تفسیر و تعبیر هستند و تعمیم نتایج حاصله به سایر جوامع بهتر است با احتیاط صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

وضعیت برنامه درسی پنهان قابلیت تاثیر بر هوش هیجانی دانشجویان را دارد و دانشگاه‌های علوم پزشکی کاشان و کاشان از نظر وضعیت برنامه درسی پنهان و دانشجویان این دو دانشگاه از نظر هوش هیجانی در حد بالاتر از متوسط قرار دارند.

منابع

1- Khaghanizadeh M, Fathi Vajargah K. Universal curriculum patterns. J Educ Strategies Med Sci. 2008;1(2):11-9. [Persian]

2- Taghipoor H, Ghaffari H. Survey of the hidden curriculum role in students disciplinary behavior from the teachers and managers perspective of Khalkhal female

middle schools in 2009-2010 academic year. J Educ Sci. 2009;2(7):33-65. [Persian]
3- Alikhani MH, Mehrmohammadi M. Survey of unintended consequences (hidden curriculum) from the social environment of secondary schools in Isfahan. J Educ Psychol Sci. 2005;11(3):121-46. [Persian]
4- Ghaderi M. Contexts of curriculum understanding. Tehran: Yadvare Ketab Publication; 2008. [Persian]
5- Redish EF. The hidden curriculum: What do we really want our students to learn? Washington: University of Maryland College Park; 2009. Available from: http://www.socologyindex.com
6- Fathi Vajargah K, Vahed Chokade S. Identification of citizenship education damages in hidden curriculum: Secondary education system from the perspective of women teachers in Tehran and provide ways to improve its situation. J Educ Innov. 2006;5(17):93-132. [Persian]
7- Kazemi S, Mahram B. An investigation of the performance of administrators as a component of hidden curriculum in values education. J Curricul Stud. 2009;5(17):129-52. [Persian]
8- Kazemi S, Mahram B. Impact leadership role of educational manageress on change of value system with emphasizing on monograph approach. J Evol Manag. 2011;3(5):125-47. [Persian]
9- Salehiyan M. View to teacher and hidden curriculum. J Teach Dev. 2010;1(1):48-9. [Persian]
10- Bayanfar F, Maleki H, Seyf A, Delavar A. Explanation of the impact of hidden curriculum on emotional component of learning for middle school students. J Curricul Stud. 2009;5(17):57-85. [Persian]
11- Ausbrooks R. What is the schools' hidden curriculum teaching your child? Int Res J Appl Basic Sci. 2012;4(10):3192-7. Available from: http://donnabenedetta2.blogspot.com/2007/01/what-is-schools-hidden-curriculum.html
12- Hossieni Sede SM, Fathi Ashtiani A. Survey of the emotional intelligence role and its components in marital satisfaction compare it with demographic variables. J Psychol Religion. 2009;2(2):105-30. [Persian]
13- Bakhshi Sureshjani L. Emotional intelligence relationship with psychical health and academic performance in female and male students in Azad university of Behbahan. J Knowl Res Educ Sci. 2008;3(19):97-116. [Persian]
14- Boyatxzis E. Developing emotional intelligence. Sanfransisco: Jossey-Bass Publisher; 2002.
15- Reis Dana F. Curriculum planning and emotional intelligence development: An outlook on fundamental evolution of the educational system. J Educ Technol Dev. 2010;26(1):30-3. [Persian]
16- Bar-On R. The Emotional Quotient Inventory (EQ-I): A test of emotional intelligence. Canada: Multi-Health Publisher; 1997.
17- Fatemi SM. Emotional intelligence. Tehran: Sargol Publication; 2006. [Persian]
18- Kristjansson K. Emotional intelligence in the classroom? An Aristotelian critique. J Educ Theory. 2006;56(1):39-56.
19- Fallah V, Barimani A, Niyazazari K, Motameni H, Mahdavi H. Survey of hidden curriculum components role on students learning in secondary schools. J Manag. 2012;9:45-51. [Persian]
20- Silver GG, Alecsander VM, Louis AG. Curriculum planning for better teaching and learning. Khouynejad G, translator. Mashhad: Beh Nashr Publication; 1999. [Persian]
21- Maleki H. Curriculum planning (practice guide). Tehran: School Publication; 2003. [Persian]
22- Karimi F. Hidden curriculum; Emphasis on social education. J Educ Strategies Med Sci. 2012;5(2):125-30. [Persian]
23- Karimi M. Survey of the situation of hidden curriculum components in engineer college students of university of Kashan [dissertation]. Kashan: University of Kashan; 2012. [Persian]
24- Gaufberg EH, Batalden M, Sands R, Bell SK. The hidden curriculum: What can we learn from third-year medical student narrative reflections? J Acad Med. 2010;85(11):1709-16.
25- Hasanzadeh R, Sadati M. Emotional intelligence: Management of affect, feeling and emotion. Tehran: Ravan Publication; 2009. [Persian]
26- Salehi Sh, Rahimi M, Abedi H, Bahrami, M. Survey of student's experiences of hidden curriculum in nurse college of Isfahan medical sciences. J Res Med. 2003;27(3):217-23. [Persian]
27- Haddad Alavi R, Abdollahi A, Aliahmadi O. The hidden curriculum: Research in implicit learning in school. J Educ. 2007;23(9):33-63. [Persian]
28- Haji S. Survey of the hidden curriculum role in students' disciplinary behavior from the managers' perspective of Mahabad female primary schools in 2007-2008 academic year [dissertation]. Tehran: University of Shahid Beheshti; 2008. [Persian]
29- Amini M, Mehdizade M, Mashallahinejad Z, Alizade M. Survey of relation between the hidden curriculum components and students scientific spirit. J Res Plan High Educ. 2012;(62):81-103. [Persian]
30- Boroughani E. Survey of hidden effects of curriculum components on primary schools students affects [dissertation]. Mashhad: University of Ferdovsi; 2011. [Persian]
31- Ghasemi F, Marzoghi R. Hidden curriculum in globalization and remains aboriginal. Mazandaran; Proceedings of the 8th Conference on Iranian Curriculum Studies, 2008. [Persian]
32- Mahram B, Saketi P, masoudi A, Mehrmohammadi M. The role of curriculum components in students' scientific identity (case study of university of Ferdovsi). J Curricul Stud. 2006;2(3):3-29. [Persian]
33- Yuksel S. The role of hidden curricula on the resistance behavior of undergraduate students in psychological counseling and guidance at a Turkish university. J Asia Pac Educ Rev. 2006;7(1):94-107.
34- Ritchie Sh, Crawford GM, Glifford RM. First school learning environments: Supporting relationships. Stanburn: First School Learning; 2009. Available from: http://firstschool.fpg.unc.edu/files/LearningEnvironments.pdf
35- Thornberg R. The moral construction of the good pupil embedded in school rules. J Educ Citizensh Soc. 2009;4(3):245-61.
36- Chinipardaz Z, Ghafouriyan Boroujerdniya M, Pasalar P, Shirvi Khouzani A, Keshavarz A. Survey of the emotional intelligence and its relation with academic achievement in medical students of medical sciences university of Tehran in 2007-2009 year. J Dev Steps Med Educ. 2010;8(1):167-72. [Persian]
37- Amini M, Tamanaifar MR, Sajjadirad S. Recognizing of emotional intelligence neglected situation in higher education. J Res Educ Syst. 2009;3(7):65-83. [Persian]
38- Khosrojerdi R, Khanzade A. Survey of emotional intelligence relationship with general health in students of university of Tarbiyat Moallem of Sabzevar. Sabzevar Univ Med Sci J. 2007;14(2):110-6. [Persian]